

Nouman Ali Khan
Sharif Randhawa

İLÂHÎ
SÖZ

Kur'an'ın Edebi
Dilini Keşfetmek

Önsöz

Kur'ân-ı Kerim, Batıda beş yüz yılı aşkın bir süre neredeyse meçhul kalmış, Avrupa dillerindeki ilk tercümesi, Latince'de 1143 senesinde yapılmıştır. Cluny Manastırı'daki (Abbaye de Cluny) Petrus Venerabilis, Hristiyanların İspanya'yı Müslümanların elinden almak için verdiği mücadeleye yardım etmek için *Lex Mahumet Pseudoprophete* (Sahte Peygamber Muhammed'in Kanunu) isimli kitabı sipariş etmiş, beş yüz yıl sonra 1649 yılında Hristiyan din adamı Alexander Ross, Kur'ân'ı ilk defa İngilizceye tercüme etmiştir. Ross'un eseri, Du Ryer tarafından iki sene önce yayınlanmış olan Fransızca Kur'ân çevirisine dayanıyordu. Kitabın mukaddimesi “[Kur'ân'ın yazarı,] sıklıkla çoğul kipini kullanarak Allah'ı anormal bir üslupla konuşturur.” gibi ilginç gözlemler içerir. Ayrıca bu eser, Ross'un kendi ilave ettiği, Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğini reddettiği ve Kur'ân'ı “hatalar bataklığı” ilan ettiği “Gerekli İhtar veya Tembih” isimli bölümle bitmektedir.

Günümüzde Ross'tan daha az önyargılı gayr-i Müslimler tarafından yazılmış eserler dâhil olmak üzere birçok tercüme mevcuttur. Buna rağmen en azından halk nezdinde gayr-i Müslimlerin Kur'ân algısı neredeyse hiç değişmemiştir. Hz. Muhammed'in (sav); [“vahiy uyduran sahtekârın teki[”] olduğu, bir veya daha fazla Hristiyan zındığın etkisinde kalarak onların hatalı görüşlerini aldığı ve getirdiği kitabın esasen bir kanunnâme olduğu kanaati yaygındır. Dolayısıyla

Kur'an'ın tercümesini okumaya çalışanlar genellikle ümitsizliğe kapılıp okumaktan vazgeçerler. Onlara göre Kur'an'ın benimsediği üslup sadece anormal olmakla kalmaz, aynı zamanda 114 sûresi ne somut bir yapıya ne de anlamlı bir düzene sahiptir. On dokuzuncu asrın meşhur deneme yazarı Thomas Carlyle'in tabiriyle Kur'an, "müşkül bir çetrefil" e benzer.

Ancak Müslüman okurlar, tabii ki bunu onlardan daha iyi bilirler. Gerçekten öyle mi? Bilirler mi? Evet, bir açıdan Müslümanlar bariz bir şekilde avantajlıdır. Kur'an'ın Arapça tilavetini dinledikleri için onun hem asil bir güzelliğe sahip olduğunu hem de tercüme edildiğinde birçok şeyin kaybolduğunu fark edebilirler. Kur'an'ın âli bir tertibi olduğunu fıtraten idrak ederler. Hatta Kur'an'ın altı binden fazla âyetinden sadece iki yüz kadarının Müslüman bir toplumun yönetimiyle alâkalı olduğunu bilirler. Mamafih Kur'an, fıkhnın birincil kaynağı olduğundan klâsik tefsirlerin çoğu, metne atomcu bir şekilde yaklaşan fıkıhçılar tarafından yazılmıştır. Bu sebeple klâsik müfessirler; müstakil kelimeleri, ibareleri veya âyetleri incelemeyi tercih etmiş, üslup ve yapıyla ilgili meseleleri nadiren konu etmişlerdir.

Batılı akademik çevrelerde yapılan Kur'an çalışmalarında son yıllarda sessiz bir devrim yaşanıyor. Bazıları erken dönem İslâm tarihine karşı radikal bir revizyonist yaklaşım benimserken hâlâ agresif polemikçi tavırlar sergileyen gayr-i Müslim akademisyenler de vardır. Zaman zaman Kur'an'ın anlamının orta çağa ait tefsirlerde mahfuz olduğu intibahını bırakan Müslüman akademisyenlerle de karşılaşabiliyoruz. Bununla birlikte Batılı üniversitelerde görev yapan ihtisas sahiplerinin çoğu, Kur'an'ın anlamına ve yapısına ışık tutmak için hem dilbilimde hem de edebî teoride yaşanan gelişmelere başvurarak Kur'an'ı kendi başına bir metin olarak çok daha fazla ciddiye alıyor. Bu mütevazı eserin müellifleri ise son zamanlarda yapılan araştırmaları kolay anlaşılabilir ve iştah açacak bir dille özetleyerek, bu konu hakkında ihtisas sahibi olmayan okuyuculara ciddi bir hizmet sunuyor.

Neal Robinson

Mukaddime

Kur'ân araştırmaları, 1999 senesinden beri hayallerimi süslüyor. Bu alana yeni başladığım sıralarda Kur'ân üzerine yapılan çalışmaların farklı insanlar için farklı anlamlara gelmesi beni derinden etkilemişti. Meselâ, Kur'ân metnini incelemeye vakfedilen tefsir geleneği, kendi içinde muhtelif dallara ayrılabilir. Geçmiş asırlarda erken dönem tefsirlerini kayıt altına almaya çalışan birçok âlim tarih sahnesine ıktı. Bazı âlimler İslâm medeniyeti için fikhî meselelerle peneleşiirken, bir kısmı da Kur'ân'ın felsefi ve ilâhî istinat noktalarıyla ilgilendi. Bu dalların neredeyse hadd ü hesabı yoktur.

Tüm bu dallara karşı ciddi bir ilgim olsa da beni hepsinden fazla cezbeden, Kur'ân'ın edebî güzelliğini ve lisanî mucizesini ortaya çıkartmaya gayret eden çalışmalardı. Bu, kesinlikle teknik bir konudur ve bahsedilen şeyden gerçekten bir tat alabilmek için Klâsik Arapçanın derinliklerine dalmak gerekir. Klâsik Arapça hem inanılmaz girift bir gramer (nahiv) ve morfoloji (sarf) sistemine hem de büyüleyici çeşitlilikteki belâgat unsurlarına sahip bir deryadır. Bu alanda derinleştikçe iki sonuca vardım.

1. Kur'ân çalışmaları çok yönlüdür. Bir grup âlim ve araştırmacı, Kur'ân'ın dilinin veya kelime tercihlerinin, onun belirleyici edebî özelliği olduğunu savunurken başka bir grup da çeşitli edebî tekniklerin kullanmasının veya muhteşem bir insicam ve yapıya sahip olmasının Kur'ân'ın en belirgin özelliği olduğunu iddia eder.

2. Kur'ân'ın edebî ve lisanî açıdan tahlil edilmesiyle ortaya çıkan sonuçlar gerçekten mest edicidir. Ancak yapılan araştırmalar, bu konular fazla teknik olduğu için, insanların çoğunun bu durumu tam olarak idrak edemediğini gösteriyor.

Kur'ân'ın güzelliğini tüm dünyayla paylaşmaya ve öğrencilere Klâsik Arapça eğitimi vermeye adanmış Bayyinah Enstitüsü'nü, yaşadığım bir inanç sıçramasının ardından, 2005 senesinde kurdum. Bu enstitünün ilk yıllarında Kur'ân'ın edebî ve lisanî mucizelerine kısa bir bakış sunan, "Divine Speech" (İlâhî Söz) isimli hafta sonu seminerleri veriyordum. Bu semineri Amerika, Kanada, Avrupa ve hatta Malezya'da farklı topluluklar karşısında yaklaşık yüz kere verdim. İlâhî Söz seminerlerinin yoğun başarısı ve aldığım coşturucu geri bildirimler, Bayyinah Enstitüsü'nün beklediğimden -hatta en uzak hayallerimden bile- daha fazla büyümesine yardımcı oldu. Yüzlerce öğrenci Arapça programından mezun oldu, yüz binlerce kişi dünyanın çeşitli yerlerinde seminerlerimize katıldı, milyonlarca kişi çevrimiçi çalışmalarımızı takip etti ve etmeye de devam ediyor. Kısmen bu seminerlere dayanan ve ilk yayınımız olan bu kitabı, bu maceralı serüvenin önemli bir dönüm noktası olarak değerlendiriyorum.

Kendisine ilham ettiğimden çok daha fazlasını bana ilham eden kıymetli talebem Sharif Randhawa'nın yardımıyla bu kitap, yukarıda açıkladığım iki noktanın ışığında yeni bir şeyler sunma teşebbüsüdür. İlk hedefimiz, farklı bakış açılarıyla Kur'ân'ın eşsiz ve ilginç edebî hususiyetlerine dikkat çekmek; ikinci hedefimiz ise normal şartlarda sadece konunun uzmanlarının erişebileceği bir konuyu kolay hazmedilebilecek bir hâle getirmektir. Kısacası bu kitap, Kur'ân'ın bizim gibi insanlar için neden büyüleyici bir okuma sunduğu hakkındadır.¹

Nouman Ali Khan

Bayyinah Institute'un Kurucusu ve İdarî Yönetim Amiri

1 Kitap hakkında sorusu olan veya yapıcı geri bildirimler ulaştırmak isteyen okuyucular, divinespeech@bayyinah.com adresinden bizimle iletişim kurabilirler.

Okuyucu İçin Notlar

Arapçayı Latin harfleriyle yazmak ciddî bir dikkat ve hassasiyet isteyen bir meseledir. Zira her dilde olduğu gibi Arapça da kendisine has bazı seslere ve bu sesleri belli bağlamlarda değiştiren hükümlere sahiptir. Bu konu tecvid okuyanlar için malumdur. Ancak şunu unutmamak gerekir: Dilde esas olan harf değil, o harfin temsil ettiği sedadır. Bazen bir harf birden fazla sesi temsil edebilir ve ilginçtir ki pek çok kimse ana dili Arapça olduğu hâlde bu farklılıklardan hayat boyunca bîhaber kalabilir. Türkçeden bir misal alsak, *k* harfi İstanbul Türkçesi denilen standart ağızda bile iki farklı sesi temsil etmektedir. Meşhur örnekteki *kar* ve *kâr* kelimelerindeki *k* harfi, birbirinden çok farklı iki fonetik mahiyete sahiptir. Ezcümle kardaki *k* kalın, kârdaki *k* ise ince okunur. Bu farklılığa delâlet etmek için inceltme işareti (^) kullanılır. Bunun başka bir örneği *mahkûm* kelimesidir -ki buradaki *k* harfi ince okunur. Ancak (^) işareti aynı zamanda bir ünlü harfi uzatmak için de kullanılır. Ve dolayısıyla *makam* kelimesinde (^) işareti kullanmak bir karışıklığa sebep olabilir. Çünkü mezkûr kelimedeki *k* harfi ince değil, kalın okunur ve *k*'den sonraki *a* harfini uzun okutur. Normal (^) işareti kullansak *k* harfi ince, *a* harfi uzun okunacaktır ve bu yanlış relaffuza sebep olur. Pekâlâ *k* harfinin kalınlığını muhafaza ederek söz konusu *a* harfini nasıl uzatabiliriz? Birkaç seçeneğimiz var. Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi bu sesi temsil etmek için *q* harfi kullanılabilir. Yahut yepyeni bir harf kullanmadan mevcut olan *k* harfine küçük bir

dokunuş yapabiliriz. Bu ikinci yol Türkiye’de tercih edildiği için biz de bu kitapta Arapça yazarken **Ķ** harfini benimsedik. Ayrıca Arapça yazarken bir ünlü sesi uzatmak için Türkçede kullanılan (^) işaretini kullanmadık. Aşağıdaki cetvelde görüleceği gibi düz bir çizgi kullandık. Böylece *maĶām* (م ا ق ا م) ve *maĶkūm* (م و ك ح م) kelimeleri gördüğünüz şekillerde -eğer Arapça bir ibarede bulunursa- yazılacaktır.

Birkaç husustan ayrıca bahsetmek isteriz. İlki *elif* harfi (ا) ve ona bağlı olarak *hemze* (ء) meselesidir. Kelime başında bulunan elif çoğu zaman ya üstünde ya da altında hemze ve ona eşlik eden bir hareke (أ - أُ - إ) ile yazılır. Allah (لله) lafz-ı celâlinde olduğu gibi bazı istisnalar varsa da bu kullanım oldukça yaygındır. Aşağıdaki cetvelde gördüğünüz gibi hemze (ء) işareti ile yazılır. Lâkin bu işareti sadece kelimenin içinde veya sonunda bulunan bir hemzeye delâlet etmek için kullandık. Örneklere dikkat edin: *Esbāb* (ب ا ب س ا), *mu`min* (م ن م م) ve *semā* (س ا م س). Burada sebepler anlamına gelen *esbāb* kelimesindeki hemzeyi (ء) işareti ile yazmaktan kaçındık. Kelime başındaki elifin harekesine göre *e*, *i* veya *u* olarak yazdık Mesela: *elbise* (ة س ب ل ا), *intizām* (م ا ظ ت ن ا) ve *unsüyye* (ة ي س ن ا). Ayrıca müteakip harf kalınsa, *e* harfi *a* olarak yazılabilir. Bu iki örneği mukayese edin: *eslem* (م ل س ا) ve *aşıl* (ا ل ي ص ا). Bu hususun dikkat edilmesi gereken son nokta ise kelimenin içinde *hemze* olmayan eliflerdir. Bunların hepsini *ā* diye yazdık. Son olarak hemzesiz elife sahip *mekān* (ن ا ك م) ve *īmān* (ا م ي ا) kelimelerini hemzeli elife sahip olan *te`sīr* (ر ي ث ا ت) kelimesiyle kıyaslayabilirsiniz.

Mevzubahis ikinci husus ise Arapçadan Türkçeye giren bazı kelimelerin son harfinin sertleşmesidir. İlk aklımıza gelen misaller *kitap*, *mevcut* ve *ihtiyaç* gibi kelimelerdir. Arapça bir ibare içinde geçtiği yerlerde bu kelimeleri *kitāb*, *mevcūd* ve *iĥtiyāc* şeklinde yazmayı tercih ettik.

ا	e , ā
ب	b
ت	t
ث	ṣ
ج	c
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
ش	ş
س	s
ص	ṣ
ض	ḍ

ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k
ل	l
م	m
ن	n
و	v , ū
ه	h
ة	e , a , t
ى	y , ī
ء	’

Birinci Bölüm

Kur'ân-ı Kerim'e Giriş

Dünya nüfusunun yaklaşık beşte birini teşkil eden bir buçuk milyardan fazla inananiyla İslâm, dünyanın ikinci büyük dinidir. Tek ilâhlı bir din olan İslâm, Hristiyanlık ve Musevilik ile aynı İbrahîmî geleneğe mensuptur. Bununla birlikte diğer dünya dinlerinin aksine ismini bir kişi, mekân veya topluluktan değil zamansız bir kavramdan almıştır. Arapçada İslâm, “teslimiyet” -yani Allah'ın iradesine teslim olmak- anlamına gelir. İslâm dinine mensup manasına gelen Müslim sözcüğü bu kelimededen türetilmiş olup Allah'a “[kendisini] teslim eden” demektir.

İslâm'ın temel mesajı, kelime-i şehadetin ilk yarısı olan *Lâ ilâhe illâ'llâh* -Allah'tan başka ilâh yoktur- ibaresinde somutlaşır. Müslümanlar, bu temel fikrin, varlığın gayesini yansıttığına ve Allah'ın insanoğluna gönderdiği tüm peygamberlerin getirdiği ana mesajı temsil ettiğine inanır. Kelime-i şehadetin ikinci kısmı olan *Muhammedürresûlullâh* -Muhammed Allah'ın resulüdür- ise bunu takip eder. Müslümanlar, Hz. **Muhammed**'in (sav), Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Kitab-ı Mukadder'te bulunan birçok peygamberi takip ederek Allah'ın son nebisi ve resulü olduğuna iman eder. Hz. Muhammed (sav), Müslümanlar için hem Allah'a nasıl ibadet edileceğinin hem de O'nu razı edecek bir hayatın nasıl yaşanacağını gösteren bir model ve muallimdir.

Kur'ân-ı Kerim, İslâm'ın merkezinde yer alan vahiy kitabıdır. Hz. Musa'ya verilen Tevrat'ı, Hz. İsa'ya verilen İncil'i ve sayısız sahifeleri takip eden Kur'ân, Allah'ın insanlığa son vahyidir ve bizzat O'nun kelâmıdır. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Muhammed'e (sav) 610 ile 632 seneleri arasında Arap Yarımadası'nın batısında; bilhassa **Mekke** ve **Medine** şehirlerinde indirildi. Sâmi dillerinden olan Arapça, Musevilerce bilinen Tanah ve İsevilerce bilinen Eski Ahd'in dili olan İbranceye yakın akraba dillerdendir. Ve özellikle Hz. İsa tarafından konuşulan ve Musevîliğin biçimlendirici dili olan Aramiceye yakındır.

Sadece Müslümanlar için değil birçok gayr-i Müslim için de Kur'ân'ın tesiri hem ilettiği mesajdan hem de müthiş edebî ve belâgî gücü ve güzelliğinden kaynaklanır. (**Belâgat**; estetik ve duygusal etkiye yoğunlaşan, tesirli ve ikna edici hitabet sanatıdır.) Bu güç, en başta Kur'ân'ın tilavetiyle aktarılır. (Kur'ân kelimesi okuma/kıraat anlamına da gelmektedir.) Zira Kur'ân-ı Kerim'in tilaveti esnasında onun fevkalâde dili, üslubu, ritim, kafiye ve ahengi hem okuyana hem de dinleyicilere ulaşır. Kur'ân'ın bu yönleri, yazılı hâlinde de görülüp takdir edilebilir. Ancak bu güç, tercümelerde maalesef perdelenir veya bu tür edebî tekniklerden bîhaber olarak okuyanlar tarafından tam olarak anlaşılabilir. İşte bu kısa kitap ister Müslüman ister gayr-i Müslim olsun ilgili okuyucular için bu güce küçük bir pencere açma girişimidir.

Bu bölümde okuyucularımıza hem kitabın geri kalan kısımları için hem de İslâm ve Kur'ân hakkında daha derin araştırma yapabilmeleri için gerekli bilgileri vereceğiz. Önce İslâm hakkında kısa bir özet yapıp sonra Kur'ân'da bulunan kilit temalara, İslâm öncesi dönemde Arabistan'ın tarihî durumuna, Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvet vazifesine, Arapçayla ilgili bazı hususlara ve Kur'ân'ın temel edebî özelliklerine değineceğiz. Kaçınılmaz olarak bu bölüm, kitabın en uzun ve içerik bakımından en dolu bölümü olacak. Bununla birlikte bu konulara dair özlü ama kapsamlı bir özet bulmayı arzulayan gayr-i

Müslim ve hatta Müslüman okuyucular için -inşaaallah- son derece faydalı olacaktır.

İslâm'a Dair Kısa Bir Özet

İslâm'ın temel ilkeleri hem apaçık ve kolay anlaşılırdır hem de Kur'ân'da devamlı tekrarlanır. Kur'ân, kurtuluş yolunun iman ile salih amel birlikteliğinde saklı olduğunu vurgular, okuyan ve dinleyenlerin inanç ve davranışlarını ıslah etmelerini hedefler. Bu sebeple İslâm, en iyi dinin imanî ve amelî yönleri mütalaa edilerek anlaşılabilir.

Kur'ân'ın savunduğu iman, üç ana fikir olan *tevhid*, *risalet* ve *âhiret* terimleriyle özetlenebilir. Bu üç kavram sadece teorik meseleler olarak değerlendirilmez; söz konusu kavramların kişinin davranışlarını da etkilemesi beklenir. Aynı zamanda Kur'ân, okuyucusunu düşünmeye ve incelemeye teşvik ederek akla ve tefekküre kuvvetli vurgu yapar. Hem beşerî tecrübeler hem de mantıkî argümanlara başvurarak okuyucularına bu fikirlerin gerçekliğini ispat eder. Burada hem aralarındaki mantıkî ilişkileri hem de insanların düşünce ve davranışları üzerinde gerçekleştirmeleri beklenen etkileri göz önünde bulundurarak bu kavramları tek tek ele alacağız.

Tevhid

Kur'ân-ı Kerim'in ana teması, Allah'ın tekliği ve birliği anlamına gelen *tevhiid*'dir. Bu fikir sadece Allah *kavramına* değil, insanların O'nunla nasıl *ilişki kuracağına* da işaret eder.

Kur'ân, Allah'ı tarif eden ifadelerle doludur ve O'nu çeşitli isim ve sıfatlarla vasıflandırır. Meselâ “arz ve semavatın Yaratıcısı”¹ (2:164 v.s.) olarak; Ezeli, kendisiyle kâim ve varlık âleminin tamamını devam ettiren *el-Hayy el-Ğayyüm* (2:255) olarak; mutlak kudretli, her şeyi bilen, en merhametli, mutlak adaletli olarak ve başka birçok isim ve sıfatlarla tarif eder. *Tevhiid* ile aynı kökten gelen, tek veya eşsiz manasını

1 Bu ifade, Sâmi dillerinde tüm yaradılışı kastetmektedir.

taşıyan *eh̄ad* (112:1) olarak da niteler. Tüm bu tariflerin arkasında “En yüce sıfatlar Allah’a aittir.” (16:60; 30:27) ve “Hiçbir şey O’na denk değildir.” (110:4) ilkesi yatar. Kur’ân Allah mefhumunu her türlü kusurdan münezzeh, ezeli, ferdiyet sahibi, her şeye kadir, her şeyi bilen, sonsuz merhametli ve hiçbir şeyin Kendisiyle kıyaslanabilecek mahiyette olmadığı Zat olarak tarif eder. Hiçbir şey O’nun ilâhlığıyla ortak değildir ve yalnız O’na ibadet edilmelidir. Allah mekândan münezzeh olmasına rağmen, aynı zamanda merhameti ve ilmiyle yarattıklarına yakındır (2:186; 50:16).

Allah’ın paylaşılamaz ilâhlığı ve eşsiz kusursuzluğu, Arapçada *Allāh* kelimesi ile özetlenir. Arapça dil âlimlerinin çoğu, *Allāh* kelimesinin “ibadete lâıyk olan” anlamına gelen *el-ilāh* kelimesinin kısaltması olduğunu düşünür. Kitab-ı Mukaddes’te Allah için kullanılan İbranice iki kelimeden biri olan *Elohîm* (veya daha kısa şekilleri olan *El* ve *Elōah*) ve Hz. İsa’nın konuştuğu Aramicede kullanılan *Elaha* ile aynı Sâmi kökünden gelir. Dolayısıyla Kur’ân’daki Allah, Musevîler ve İsevîlerin taptığı Allah’tan farklı olmayıp (bkz. 3:54; 29:46), yine Hz. İbrahim’in hem Kur’ân’da hem de Kitab-ı Mukaddes’te ibadet ettiği ilâhtır.

Kur’ân’a göre Allah’ın ilâhî kusursuzluğunu sadece teorik veya soyut bir şekilde tasdik etmek yeterli değildir; insan, şirk koşmadan O’na ibadet ve O’nun adına amel ederek günlük hayatında Allah ile ilişki kurmak zorundadır. Kur’ân’ın ibadet ve ubudiyet kavramları kapsayıcıdır. Bu kavramlar sadece dinî ritüellerden ibaret değildir; kişinin diğer insanlarla nasıl ilişki kuracağı dâhil olmak üzere gündelik hayatındaki davranışlarını da düzenler. Sadık bir Müslüman, her hâl ve hareketiyle Allah’ı razı etmeye gayret eder. Kur’ân’ın ibadet kavramı hayatın sadece ritüellerden ibaret olan yönüne değil, her bir veçhesine yüksek bir gaye ve derin bir anlam yükler. Böylece insanları en yüksek ahlâkî ve manevî zirveye ulaşmaya teşvik eder. Bu fikir, Kur’ân’ın

en kapsayıcı âyetlerinden birinde şöyle ifade edilir: “Ben cinleri² ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” (51:56).

Kur'ân'ın tarifine göre Allah kavramı, yeni veya yabancı bir felsefe değildir; en derinlerde insan fıtratına derc edilmiştir (30:30; 7:172). Ancak bu manevî içgüdü, günahlar ve diğer zehirli etkilerin neticesinde zedelenebilir, tahrif edilebilir veya belirsiz bir hâle dönüşebilir. Kur'ân bunu ihya etmek için insanı daima tabiatta ve beşerî tecrübelerde saklı olan âyetlere yönlendirir. Bu âyetler Allah'ın hazır ve nazır oluşunu, yaratıcı kudretini, takdirini, azametini, hikmetini ve gayesini delil gösterip hatırlatır (20:44) ve beşerî şuuru O'na şirk koşmadan ibadet etmek için şevke getirir. Kur'ân'da beyan edildiği gibi:

Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ihtilâfında (art arda gelmesinde), insanlara fayda veren şeylerle (yükli olarak) denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten bir su indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesi ve orada her hareketli canlıyı yaymasında, rüzgârların yönlendirilmesinde ve gökle yer arasında (emre) boyun eğdirilmiş bulutlarda akıl erdirecek bir topluluk için (Allah'ın varlığına ve birliğine) kat'î deliller vardır. (2:164)

Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda akl-ı selim sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler (ve şöyle derler): “Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!” (3:190–191)

Kur'ân'da neredeyse dört yüz kere âyet kelimesi geçer. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz gibi Kur'ân, bu terimi sadece yaradılıştta

2 Cinler, insanlar gibi akıl ve irade sahibi olduğu için amelleri hesabı tabidir. İnsanlara muallat olmak, uzun mesafeleri çok hızlıca kat etmek ve bazen de eşyaları hareket ettirmek gibi bazı fevkalâde kabiliyetlere sahiptirler. Kitab-ı Mukaddes'te bahsedilen ruhaniyata denktiler (örn, 1 Krallar 22:21–23; Matta 9:36) ve diğer kültür ve inanç sistemlerinde de bulunurlar.

Allah'a işaret eden deliller için kullanmaz; Allah'ın hem sözlü vahyi hem de peygamberlere ihsan ettiği mucizeleri için kullanır.

Risalet (Mesaj)

Dinin diğer iki ana dayanak noktası ve dolayısıyla Kur'ân'ın diğer iki kilit teması, tevhidin neticesidir. Allah, insanlık tarihi boyunca insanları tevhide çağırması ve Allah'ın emrettiği şekilde yaşamaya davet eden peygamberler göndermiştir. Bunlar, ismi Kitab-ı Mukaddes'te de geçen Hz. Adem, Hz. İdris, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lut, Hz. İshak, Hz. İsmail, Hz. Yakub, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. İlyas, Hz. Elyesa, Hz. Yunus, Hz. Zekeriyâ, Hz. Yahya ve Hz. İsa gibi peygamberlerdir. Kur'ân, ayrıca Arap coğrafyasına gönderilen peygamberlerden de bahseder: Âd kavmine gönderilen Hz. Hûd, Semûd kavmine gönderilen Hz. Sâlih ve Medyen halkına gönderilen Hz. Şuayb. Kur'ân, yaklaşık yirmi dört peygamberden ismiyle bahsederken, Allah'ın her coğrafyaya ve her grup insana pek çok peygamber gönderdiğini haber verir. Her bir peygamber hakkaniyetini tasdik edecek mucizevî delillerle geldiği hâlde, gönderildikleri halkların çoğu, çağrılarına kulak asmayıp gelen mesajı reddederek ilâhî azabı kendi üzerlerine çekmişlerdir (16:36; 23:44; 40:5).

Bu peygamberlerin bir kısmına kavimleri için vahyedilmiş kitaplar verildi. Hz. İbrahim'e sahifeler (53:37; 87:19), Hz. Musa'ya Tevrat, Hz. Davud'a Zebur ve Hz. İsa'ya İncil verildi. Her bir ümmete bu vahiyleri sadakatle muhafaza etme görevi verilmesine rağmen Kur'ân, özellikle (Musevî ve İsevî topluluklar için kullanılan) *Ehl-i Kitâb*'tan bazılarının bu kitapların bir kısmını değiştirdiğini iddia etmektedir (2:75; 3:78; vs.). Bu nedenle genellikle Müslümanlar bu vahiylerin tam ve orijinal şekillerinin artık bulunmadığına inanır.

Bu durum ise Allah tarafından korunmuş (15:9; 18:27) ve evrensel (6:90; vs.) son bir vahyi gerekli kılmıştır. Nitekim Allah, insanoğlu yeterli tekamüle ulaştıktan sonra Hz. Muhammed'e (sav) Kur'ân'ı

vahyetti. Kur'ân'da Hz. Muhammed'in (sav), insanların davranışları için en mükemmel model (33:21; 68:4), hâtem-i enbiya (33:40) ve âlemlere rahmet (21:107) olarak gönderildiği beyan edilir. Bununla birlikte Onun (sav) Kur'ân'ı yazmadığı (25:5-6) ve insanları hidayete erdirmeye gücüne sahip olmadığı (28:56), sadece bir hatırlatıcı (88:21), ilâhî mükâfatların müjdecisi ve azabın uyarıcısı olduğu (7:188) ifade edilir. Buna göre Müslümanlar, Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e (sav) vahyedilen Kur'ân-ı Kerim'in bizzat Allah'ın kelâmı olduğuna inanır, onu Arapçasından sadakatle ezberler, dinler ve okurlar. Bugün milyonlarca Müslüman, Kur'ân'ın tamamını hıfz etmiştir. Kur'ân yedinci asırdan itibaren yazılı olarak kaydedilirken, onun asıl nakil şekli sözlü aktarımdır. Bugüne kadar dünyanın her yerinde hâlâ aynı Kur'ân okunmaktadır. Bununla birlikte Müslümanlar, Hz. Muhammed'in (sav) söz ve amellerinden haber veren ve Kur'ân'ın emirlerinin pratikteki uygulamasını gösteren **hadis**lerden (*hadîs*: “haber” veya “rivayet”) de istifade ederler.

Elbette ki Allah'ın peygamberi olduğunu söylemek başka, bu iddiayı delillerle desteklemek başkadır. Allah hiçbir şüpheye yer bırakmadan kimin gerçek bir peygamber olduğunu açıklığa kavuşturmak için sadece en dürüst, en muttaki ve en yüksek ahlâka sahip olan insanları peygamber olarak tayin etmiş, onlara belli başlı *âyetler*³ -burada hem mucize hem de işaret anlamında kullanıyoruz- bahşetmiştir. Bazı Müslüman âlimler, bu âyetlerin gösterildiği halkın kültürel kodlarına uygun olduğu görüşünü savunmuştur. Meselâ Kadim Mısırlılar sihirbazlıkta mahir olduğu için Hz. Musa'ya, sihirbazların yaptığı göz yanılmalarını geride bırakan, âsâsını gerçek, canlı bir yılana dönüştürme mucizesi verilmiştir (20:65-70). Yine benzer şekilde Hz. İsa'nın zamanına gelene kadar Akdeniz dünyası, Yunan ve Roma tıbbındaki gelişme-

3 Aynı kavram, Kitab-ı Mukaddes'te de mevcuttur. Allah'ın âyetleri için bakınız: Huruç 8:19; Tesniye 4:34; Mezmurlar 78:43. Peygamberler ve havarilere verilen âyetler için bakınız: Huruç 3:12; I Samuel 10:7-9; Markos 16:17, 20; Yuhanna 20:30; Faaliyetler 2:22, 19, 43; Romalılar 15:19; II Korintliler 12:12; İbranilere 2:4.

lerden faydalanıyordu. Buna uygun olarak Hz. İsa'ya verilen âmâlîk ve cüzzam hastalığına şifa verme ve hatta ölüyü diriltme mucizeleri, tıbbın o dönemde ulaştığı noktayı geride bırakmıştır. Kur'ân, bu mucizelerin sadece özel bazı durumlarda ve Allah'ın izniyle gerçekleştiğini bilhassa belirtir. Peygamberler, bu mucizeleri kendi güç ve iradeleriyle gerçekleştirmeye kadir değildir (3:49; 5:110; 13:38; 14:11; 40:78).

Kur'ân, Hesap Günü'ne kadar her zaman ve her mekânda yaşayan insan toplulukları için indirildiğinden yalnızca bir neslin şahitlik edebildiği bir mucize olarak kalması yetersiz olurdu. Aksine bu mucize, mesajın kendisini içerisinde bulunduran, sonraki nesillerin de devamlı tecrübe edebileceği ve inceleyebileceği bir mahiyette olmalıydı. Ayrıca yedinci asırdaki Arapların iftihar ettikleri şey tıp, mimarlık veya bilim değil; dil ve şiirdeki kabiliyetleri idi. Bu sebeple Kur'ân, mucize olarak *kendisini* gösterdi; Arabistan'ın en maharetli şair ve hatiplerinin bile yetişemedikleri büyüleyici gücü, ancak "apaçık sihir" (10:2; 11:7; v.s.) diye açıklayabildikleri lisanî, edebî ve belâğî bir mucize olarak kabul edildi. En şiddetli düşmanlarının, "İstesek elbette biz de bunun benzerini söyleriz. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." (8:31; krş. 74:24-25) iddiasına karşılık Kur'ân, onları bu iddialarını ispat etmek için ona benzer bir şey veya ondan küçük bir parça getirmeye davet etti: "Onun benzeri bir sûre getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın. Eğer, yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- o hâlde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır." (2:23-24; krş. 10:38; 11:13).

Müminin bakış açısından Kur'ân'ın edebî ve belâğî üstünlüğünün yanı sıra, onun tükenmez manevî derinliği ve rehberliği, gerçekleştirdiği tarihî dönüşüm, ortaya çıktığı zamanın şartları, gelecekte haber vermesi; peygamberinin şahsiyeti, öğretileri ve yaşantısı kaynağının semavî olduğuna birer delil teşkil eder. Bu kitabın odak noktası ise Kur'ân'ın sadece edebî yönüdür.